

Kayëta iŷanar ir ʼBëkoreŷët in

Lilaya in

Akayëta aŷo ex aŷanar and ʷëgwën babi Pol Okëreceŷ od gër Amara and Koreŷët aŷ. Mëŷ ebaŷ aŷanar ar nangëndëra babi Atëfëtan and Yesu Kërisët aŷ. Okëreceŷ oko axucarëra babi xucarërand gër Amara andëbën xali fitarëra këni bëmëxwër bëmëxwër. ʼBërëmar ari bani rind orekar ol xali abat ʷëraya këŷo asoxari ar sëm an. ʼBëte aŷacër bani ʷacërënd gër kiti iŷ gër bër ax gi ex na okëreceŷ. Pol ayaka yaka babi bëte ga ʷëkara bano: end eŷër ed okëreceŷ eŷ, gë end olaŷ eŷ, gë end ecemar ed Axwën eŷ, gë end banjëla band Angoc Amënëk eŷ, do gë end ekani ed gër ecës eŷ. Akayëta aŷo kë sëŷalind mondake ʷapëk eni dind bërëŷak end Yesu Kërisët bën gë bamërëwëra band fitarëk kë gë eyeyan ed Kaxanu baŷ. Er ex gër akayëta in:

Ecëmar el do gë cale ind ecëkwa iŷ: 1.1-9.

End egi ed arabat në end *Yesu *Kërisët eŷ: 1.10-2.16.

End ekwëta ed osëŷali or oparëxanda eŷ: 3.1-4.21.

End ola or ʷapëk gër Amara eŷ: 5.1-7.40.

End ʷas er oyel or haŷ kënebi gër olaŷ eŷ: 8.1-11.1.

End ang ʷapëk cale ind Amara eŷ: 11.2-14.40.

End er ʷacayak ekani ed gër ecës eŷ: 15.1-58.

ʼBëbër fëna baxo Pol bën: 16.1-12.

ʼBapela bepelatar baŷ: 16.13-24.

Ecëmar el

1 ¹ Wëno Pol, ar yata këŷo Kaxanu ga ʷandi këŷo me gi parëxanda ir *Yesu *Kërisët an do gë abaŷe Sosëten, ² këŷun ʷëgwënëlinde wën Amara and Kaxanu and gër Koreŷët aŷ. *Yesu *Kërisët yata këŷun do ʷac këŷun en gi bulunda iwënëk irexëm, wën bër kë xëland oŷac orexëm bën ang biyi ak do gë dëk bër këŷo ŷalend gër ed ex yo ar ex Axwën arebën, do arebi an. ³ Awa Faba Kaxanu do gë *Yesu Kërisët, Axwën arebi an, ʷëlëlenun oyekax ol do gë obetak ol!

End benjekax bend gër Yesu Kërisët eŷ

⁴ Aŷëkwa këmo ŷëkwand Kaxanu nand ex yo end oyekax or ʷël këŷun paŷ gë ebar ed bar këmi gë *Yesu *Kërisët el. ⁵ Gayikwa ga bar kën gë mëŷ ŷotaxën kën enjekax end ex yo, eyeyan ed ex

yo, do gë onangëran or ex yo, ⁶ gayikako osede or *Kërisët ol ašanaya šanayak gër ola orewën. ⁷ Awa gërëgako, gër banjëla band ko yëlënd Kaxanu në end oyekax orexëm na, gamatak an can ex na and këno šëinind exo canayaw *Yesu Kërisët, Axwën arebi aŋ. ⁸ Mëj këjun xemën bëte xali gër eŋata en gixën gë end kënun nëp këm yatir ko bakaw *Yesu Kërisët, Axwën arebi an. ⁹ Kaxanu ar mokwëta hi ko, mëj ex ar wac këjun gër ebaÿër ed në end Asëniw *Yesu Kërisët, Axwën arebi el.

End bakucara band gër Amara eŋ

¹⁰ Bëmaÿe, axara xara këmun gër oŋac or *Yesu Kërisët, Axwën arebi an, wëlërinde. Cotin anjëlan amat, onden omat, oŋandi obat, do kërejun kucarërand na gër amara andewën. ¹¹ Bëmaÿe, yama bër ekun ed Këlowe bën ga felati këne nde mëne batakëra exëna mërëxand irewën. ¹² Awël wël këme mëne ala kala mondako ko yeyanënd: «Wëno ar Pol hi këme!» Ajo exo de: «Wëno ar Apolos hi këme!» Ajo bëte: «Wëno ar Kefas hi këme!» Ajo bëte: «Wëno cëj ar enga end *Kërisët hi këme!» ¹³ *Kërisët nde šapërëk mondako? Pol nde fika bano në endewën? Gër oŋac or Pol nde buyi kënun? ¹⁴ Ašëkwa këmo šëkwand Kaxanu gayik ang hi kën ak, gabatak amo buyi ex na, ang ax gi ex na Kërisëpos do gë Gayiyos. ¹⁵ Ata ala ax kor na exo de mëne gër oŋac oram buyi kënun. ¹⁶ Iyo abuyi buyi këmëni bëte bër ekun ed Sëtefanas bën, gër ga ex yo, ame nang ex na ba ala ašëxe buyi këmo na. ¹⁷ *Kërisët lawënëgu ke me pemërand Atëfëtan aŋ gër bela. Xarak ax gi ex na me yeyanënd gë orenik or bela, ax gi ex na mëni buyind, këdi kë yep ecës ed šës ko Kërisët gër kërëwa el.

End panga do gë orenik or Kaxanu eŋ

¹⁸ Enimin, epemëra ed ecës ed *Kërisët gër kërëwa el, ofëniërëx ex gër bër nambërak. Barikan, gër biyi bër fex këne, panga ind Kaxanu ex. ¹⁹ Gayikwa Oñëgw Omënëk ok rek:

«Alaw këme law orenik or bërenik ol,

Awëlëbël këme wëlëbël onden ond bër nangërak oŋ^a.»

²⁰ Feye exo arenik an? Feye exo ašalen an? Feye exo ar kë šampërend bënd gër ngwën ro an? Ax gi ex na nde Kaxanu wëlëbëlëk orenik or bër gër ngwën ro ol xali hik ofëniërëx?

²¹ Enimin, gayikako bërenik bër gër ngwën ro bën gë orenik orebën ol ano nang ex na Kaxanu, ata gë ofëniërëx or epemëra el ŋapan këjo Kaxanu ebi pexënënd bër wak bën. ²² Gayikwa

‘Bëšëwif bën kē wëkand becarax do bër benëng becëxe bën kēni šaland orenik ol. ²³ Xarak biyi, end *Kërisët ir fika bano eḡ kēmi femërand, ata endey’ eḡo kēni fokërend ‘Bëšëwif bën, bête eḡo ofëñirëx ex gër bër ax gi ex na ‘Bëšëwif. ²⁴ ‘Barikan gër bër wacëgu këbi Kaxanu, hi kēni ‘Bëšëwif, hi kēni bër benëng becëxe, *Kërisët ijo, panga do orenik or Kaxanu exo. ²⁵ Gayikwa ofëñirëx or Kaxanu ol renik nëmëc orenik or bela ol, do ositara or Kaxanu ol nëmëcak ojaḡ od bela ok.

²⁶ ‘Bëmaḡe, yëlarayin nobën hi kën, wën bër wac këḡun Kaxanu bën: bërenik ax gi ex na gër owat or bela, bangwëlik ax gi ex na, bër gapak bën ani ñëmb ex na mërëxand irewën. ²⁷ ‘Barikan Kaxanu wa sanak bebër fëñirëxik gër ngwën ro bën ebi bëlandëraxën bërenik bën. ‘Bête mëḡ yata këbi bër sitarak gër ngwën ro bën ebi cëfënanaxën bër gë ojaḡ bën. ²⁸ Kaxanu sanak bête bebër bak gër ngwën ro bën, bebër yaf kēni bela bën, bebër yoweḡ ax gi ex na bën, exo yepëñaxën bebër fëb kēni bën. ²⁹ Mëḡ ex, ala ax kor na exo dafëna gër lëngw ir Kaxanu. ³⁰ Xarak paḡ gë mëḡ baraxën kën gë *Yesu Kërisët. Yesu Kërisët wëlanëgu këbo orenik or Kaxanu ol do bête gë or šenene ol, oḡwënëk ol do gë apexa aḡ. ³¹ Awa ang rek Oñëḡw Omënëk ak: «Ar kē rafëñand an, dafëñalexo gër bend ri ko Axwën^b.»

End osëḡali or kërëwa eḡ

2 ¹ Endam eḡ cëḡ bëmaḡe, and yëli këme gër ndewën aḡ, mun nangën end šon baxo Kaxanu eḡ, ame yëli bana ang ar këno šëkwënd gër eyeyan do gër orenik fo. ² Gayikwa er yapan baxe and hi bane në erebat aḡ, me nang wayët end *Yesu *Kërisët eḡ fo, Yesu Kërisët ir fika bano. ³ Wëno dëḡ er yëli bame gër ndewën gë ola ositarak do ayëdara bame yëdarand xali baxe rëḡëñënd. ⁴ Osëḡali oram ol do gë epemëra edam el ax gi bana gë orenik or eni maxën bela. ‘Barikan, aḡa wā kën në end panga ind Angoc and Kaxanu ind bax šanayand eḡ. ⁵ Mondako bax, eno kwëtaxën Kaxanu në end panga indexëm, bari ax gi ex na në end orenik or bela.

End orenik or Kaxanu eḡ

⁶ Enimin, orenik dëḡ ex er këmi femërand gër bela bër gë ola or faḡayak gër ekwëta in: orenik olo ax gi ex na or gër ngwën iḡo ro, ax gi ex na bête or bemun bend gër ngwën iḡo ro, bemun bend kë nemira beḡo. ⁷ ‘Barikan orenik oxëbëñaxik or Kaxanu, or

^b1.31 Yeremi 9.23

Ûonaya bax ol këmi femërand. Orenik olo fenan babo Kaxanu ene cotaxëne enjaran eñ, ðamana exo di ngwën inj. ⁸ Bemun bend gër ngwën ro beñ ðek, gematak ax nang bana orenik olo. Gayikwa kido anang nang bani, ano pika dona Axwën ar gë enjaran an.

⁹ Barikan ang rek Oñëgw Omënëk ak:

«Er angës and ala ax wat ex na in,
er anëf and ala ax wël ex na in,
do er emëkw ed ala ax yëlara ex na in
Kaxanu afenan fenan këbi bër ðan këño bën^c.»

¹⁰ Xarak eño biyi nangën këbo Kaxanu paß gë Angoc Amënëk añ. Gayikwa Angoc añ kë xamanënd er ex yo xali gë bend Ûonayak gër Kaxanu ak. ¹¹ Bend gër ala beñ, onden ondexëm oñ kë nangënd ax gi ex na ala aÛëxe. Awa bëte, bend gër Kaxanu beñ Angoc and Kaxanu añ kë nangënd, ax gi ex na ala. ¹² Xarak biyi, Angoc and xaniwëk gër Kaxanu añ Ûot këmo mi nangaxën bend yël këbo Kaxanu paß gë oyekax orexëm beñ, bari amo cot ex na angoc and gër ngwën ro añ. ¹³ Do biyi bend këmi yeyanënd beñ bebër kë sëyalind Angoc and Kaxanu ex gë eyeyan ed kë xaniwënd gër Angoc and Kaxanu el, ax gi ex na bend kë sëyalind orenik or bela.

¹⁴ Ar año cot ex na Angoc Amënëk gër ola orexëm an, axo kwëtand na bend Angoc and Kaxanu beñ. Gayikwa gër onangëran orexëm bend Angoc and Kaxanu beño, ofënirëx ex, axo kor na eño pëni gayik gë Angoc and Kaxanu fo ko xor eño pëni.

¹⁵ Barikan, ar Ûot këño Angoc and Kaxanu an kë xorënd ex kiti beÿ ðek, xarak mëñ ðëñ ala año kitind na. ¹⁶ Gayikwa gër Oñëgw Omënëk are rek:

«Noÿo nangëk anjëlän and Axwën añ?

Noÿo xorëk eño tÿfali Axwën an^d?»

Barikan biyi, anjëlän and *Kërisët añ Ûot këmi.

End bëriyenin bër Kaxanu eñ

3 ¹ Bëmaÿe wëno cëñ, er bamun felërand ang bër ex bela fo, ang bër bayik obaÛ gër ekwëta ed *Kërisët fo, ax gi ex na ang bër Ûot këño Angoc Amënëk. ² Omër bamun yëlënd en ceb ax gi ex na ecemar, gayikwa an kor dona en yamb. Ado xali gërëgako ðëñ an kor na ³ gayik ano cot ex na Angoc Amënëk añ. Enimin, ga xwënda kën ako oyakëraxi, bakucara mërëxand irewën, ax gi ex na nde beño kë wäsinënd mëne ano cot ex na Angoc Amënëk

^c2.9 Esayi 64.3

^d2.16 Esayi 40.13

aŋ? ⁴ And ko rend abat: «Wëno ar Pol hi këme» do ajo: «Wëno ar Apolos hi këme» ax gi ex na nde oyey'an or bela fo ex?

⁵ Awa noÿo ex Apolos? Do noÿo ex Pol? Ax gi ex na nde biyi bëxi bëriyenin bër Kaxanu fo hi këmi? Paß gë er felëra këmun in xwëtaxën këno Axwën an, ala kala ang yël këŋo Kaxanu ak riyeni këmi. ⁶ Wëno ned këme, Apolos xoşa ko, barikan Kaxanu rafën ko. ⁷ Do ar nedëk an, gë ar xoşak an, ÿoweÿ ani gi ex na. Kaxanu gabat, mëŋ ar kë rafënënd an, ex ar gapak an. ⁸ Ar nedëk an do gë ar xoşak an, gwër fo exëni. Kaxanu ašos këŋo šos ala kala ang riyeni ko ak. ⁹ Gayikwa gër andiyen aŋo, bër šoma këŋo Kaxanu fo hi këmi. Wën ex ošënga orexëm ol, wën ex këbe ir ko bayënd in.

¹⁰ Gë anjëla and yël ke Kaxanu aŋ riyeni këme ang abay' ar xamëk obay' fo. Wëno bay'ëk edëda ed aciw' el, do ašëxen bëtëguk bay' ko amej aŋ. Barikan, ala kala balëkënalilexo ang ko bay'ënd ak. ¹¹ Enimin, gabatak ax kor na exo bay' edëda ecëxe, ed fitarëk gë ed ex el, mëne ngëŋ *Yesu Kërisët. ¹² Gër edëda elo, ado eni bay' bela bën: abat gë kaŋe, ajo bëte gë kodî, ajo bëte gë oxaÿ oxëbënëanaxik, ajo bëte gë otëx, ajo gë ecuß, do ajo bëte gë onji, ¹³ ašanaya kë šanaya yatir kiti er ex andiyen and ala kala in. Xodux ol kë nęcët ang xëbënëk andiyen and ala kala ak. ¹⁴ Ala ajo ašot ko šot acosa, angëmëne er bay' ko in ax ñeg ex na.

¹⁵ Barikan angëmëne aÿeg ÿegëk, acosa axo cot na. Dal ex afex ko fex, barikan ang ar fece këŋo amëra fo ko hi.

¹⁶ An nang ex na nde mëne wën ex aciw' and Kaxanu aŋ? Bëte an nang ex na nde mëne Angoc and Kaxanu aŋ gër ola orewën lëg ko? ¹⁷ Ar kë nëxen Aciw' and Kaxanu an, Kaxanu anemin këŋo nemin. Gayikwa Aciw' and Kaxanu aŋ er wënëk ex do wën ex aciw' aŋo.

¹⁸ Ala kërex yifaya na: angëmëne ala mërëxand irewën exo yëland mëne arenik ar ang ÿapëk gër ngwën ro ak hi ko, gilexo afënrëx, exo gixën enim arenik. ¹⁹ Gayikwa orenik or gër ngwën ro ol ofënrëx ex gër Kaxanu. Ga rek gër Oñëgw Omënëk:

«Kaxanu këbi sëränd bërenik bën gë bamene bandebën baŋ fo^e.»

²⁰ Are rek bëte:

«Axwën an anang nang ko banjëlan band bërenik baŋ.

Anang nang ko mëne ax gi ex na gë ofëcak^f.»

²¹ Awa mëŋ ex, këren dafëñand na në end er ri ko ala gayikwa wën xwënëk dëk: ²² hik Pol, hik Apolos, hik Kefas, hik ngwën

^e3.19 Yob 5.13

^f3.20 Calemoñëw 94.11

iņ, hik aniyān aņ, hik ecës el, hik bend gërëgako, hik bend ecan ecan. Wën xwënëk ðek. ²³ Ata *Kërisët xwën këjun wën bëte do Kaxanu xwën këjo Kërisët.

End oparëxanda od Kërisët eņ

4 ¹ Awa wën aņap ŷapëk enëbo watënd ang bëriyenin bër Kërisët, bër xwëtënan kënebi beconëşon bend Kaxanu fo. ² Gayikwa ar xwëtënan këno napul an, aņap ŷapëk exo gi ar mokwëta. ³ Wëno cëņ ado ene kitind bela bën, hik wën, hik në aciŵ and kiti, axe balënd na gë təkër ak. Wëno dëņ ame nëpayand na. ⁴ Gayikwa onden ondam oņ ŷoweŷ axe nëpënd na. Axwën an ex ar ke xitind an, bari ax gi ex na ðe në eņo hixën këme ar ŷenene. ⁵ Awa mëņ ex, wën këren kitind na andiyen and ala aņ, xarak ax űatëgu ex na pere akey and kiti aņ. Cëniyin exo bakaw Axwën an, mëņ kë hoba kerët beconëşon bend gër ecamëðan beņ. Bëte mëņ kë nëcët banjëlan band gër oŵëkw or bela baņ. Ata Kaxanu eņo cëkw ala kala ang riyeni ko ak.

⁶ Bëmaŷe, eņun pënixën yeyanaxën këme endam eņ do gë end Apolos eņ. Mondako kën sëŷa mëne ax gi ex na monëmëca er ŷëgw këni gër Akayëta and Kaxanu in. Ata bayik ala ax pitaya na, do exo dafënalind imëxwër ind sana ko iņ xali eņo merelind ar imëxwër icëxe an. ⁷ Enimin, ineŵa xuca këŷo aşandax an? Ineŵa ŷot këŷ xarak ani yël ex na monjël? Do angëmëne monjël fo yël këni er ŷot këŷ in, ineŵa këŷ rafëanaxënd nangëde ani yël ex na monjël?

⁸ Yama wën, anëka wa ŵed kën, anëka ŷotëra kën, anëka ŷana kën emun el biyi këm. En munëdo wa enim dëņ ata wun done andamat! ⁹ Gayikwa wëno er hixënan ke mëne Kaxanu yepën këbo biyi oparëxanda ok. Biyi ex bër ŷoweŷ ami gi ex na bën, er hi këmi ang bër eðaŵ fo. Omeleka ok do gë bela bën kënebo nëkonënd ang bebëşaraxik fo. ¹⁰ Biyi bëfëni rëx hi këmi në end Kërisët, barikan wën, areni reni kën gër Kërisët. Biyi bërëtoc këmi, barikan wën bër gapak hi kën. Wën aşëkw kënun ŷëkwënd, barikan biyi aŷepën kënebo yepënend. ¹¹ Xali gërëgako, biyi er hi këmi: bër këbi rind eņo, bër këbi selënd men, bër gë banjëm këm, bër kënebi xëmërand, bër gë eðëg këm. ¹² Bëte gë otaxan odebi oko dëņ këmi riyenind gë toro mi cotaxën er këmi liyaxën in. Ado enëbo cirërand bela bën, biyi mëni calenënd, hik enëbo dixërand, mi buņand. ¹³ Hik eni nëxenënd omac odebi ok, biyi mëni pelënd bend këbi fuņara. Ata biyi ex batëxësëx band ngwën baņ, bër ŷus kënebi bela ðek xali gërëgako bën.

¹⁴ Mun tëyalixën ang obaş or pëlot gër yomb iram fo yëgwëanaxëli këmun mondako, ax gi ex na mun cëfëninaxën.

¹⁵ Enimin, ado enëbi cotëdo bëxadac bër end *Kërisët owëli epëxw, wëno ex sorix irewën gayik wëno sëfëtandëra këjun xali wã kën Atëfëtan and *Yesu *Kërisët aŋ. ¹⁶ Awa axara xara këmun, tëfëtelindën ola oram ol. ¹⁷ Në erjo lawënoxënëli këmo Timote, mëŋ ar ex asëniwën ir han këmo mbaŋ, do hi ko ar mokwëta gër bend Axwën. Mëŋ këjun yana ejun kwitanënd ang këme liyand në end *Yesu *Kërisët ak. Bëŋo këme sëyalind gër ðek bamara band okëreceŋ.

¹⁸ Fën gër ndewën, bërëmar afufënarara këni fufënarand ga këni yëland mëne wëno amun nëngali na. ¹⁹ Xarak wëno gogo këme yëli angëmëne awa wã ko Axwën an. Ata këme nang ba ine këni xor eni yeyan do eni di bër kë rafënarand bëjo. ²⁰ Gayikwa owun or Kaxanu ol gë panga ex, ax gi ex na ayeʼandërand fo. ²¹ Ine yandi këjun? Ba me yëli gë engwëša nde, ba me yëli gë aŋana do gë onden onjekax nde?

End eñac eŋ

5 ¹ Gër ed ex yo wëlik mëne gër ndewën, bërëmar watak eñac eŋ, xali abat yëraya këjo moñëraya dëŋ asoxari ar sëm an. Xarak, ado bër aŋo kwëta ex na Kaxanu bën dëŋ ani dind na mondako. ² Wën ases don sesënd, ecëñëxët kën rafënarand! Arenita don renitand do eno nwaŷ ar rik erjo an, mërëxand irewën! ³ Wëno cëŋ, ado bayik ame gi ex na fën gë eman endam eŋ, gë onden oŋ, nangëde në erebat hi këne fo, anëka nëp këmo ar rik endey endako rako an, nangëde në erebat hi këne fo. ⁴ And kën barër gër oʼwac or Axwën *Yesu aŋ, gë panga ind *Yesu Axwën arebi iŋ, onden ondamaŋ ašoma këjun šoma. ⁵ Awa ala ajo, ðëxwino gër Sindan ex nemixën ola osëmbak orexëm ol, do ex pexaxën angoc andexëm aŋ yatir ko bakaw Axwën!

⁶ Ata end kën rafënoxën ax gi ex na ðe! Aye nang kën: Tëkër fo këni rind lewir in ex pufënoxën ðek pix ind negali këni iŋ. ⁷ Wunëtayin ngwa eñëŋënox end ex ang lewir ixacax fo eŋ, en gixën bela bëwënek, bër ang pix ingaşax ind gë lewir këm fo. Ado anëka hi kën bëwënek gayikwa *Kërisët yëlayak šadaxa në endeŋi gë Ofëna or Apexa ol. ⁸ Awa mëŋ ex, dindëne Ofëna or Apexa ol gë mburu ind gë lewir këm, gë oʼëkw oʼwënek do gë ðal in. Bari kërene yambënde ex na mburu ind gë lewir ixacax iŋ: lewir ir bandixa batëmbak do gë oxeŷ iŋ.

⁹ Ga yëgwënëli këmun wa gër kayëta iram mëne këren ðëkërend na gë bër yëlayak gër eñac bën. ¹⁰ Bari ame de ex na ðe ax nãp

ex na en dëkërënd gë bër kë yëlayand gër ngwën ro gër aņana and kodî, gër orek, ba gër olaş bën. Kido mondako bax, wën afo en canëdo gër ngwën ro. ¹¹ Gërëgako, er yëgwënëli këmün mëne këren dëkërënd na gë imaÿe ind kë rend kërecej hi ko, do exo yëlaya gër eņac, gër aņana and kodî, gër olaş, gër ocir, gër oşeב ba gër orek. Do ado gë ala arako rako an, këren yambërand na dëj. ¹² Enimin, ba wëno nde këbi xiti bër ax gi ex na okërecej bën? Do bër ex okërecej bën cëj, ax gi ex na nde wën yäpëk enëbi kitind? ¹³ Bër ax gi ex na okërecej bën, Kaxanu këbi xiti. Ga rek wa Oņëgw Omënek ok: «Ŋwäyino asëmbak an mërëxand irewën⁹.»

End ekitir ed bëmaÿe eņ

6 ¹ Kërecej ir xucar këbi gë kërecej işandaw in, mondake ko yëxwënd eņo mëla kiti gër bësëmbak, xarak gër bëwënëk wëla doņo? ² An nang ex na nde mëne bëwënëk bën këbi xiti bela bër gër ngwën ro bën? Do angëmëne wën këbi xiti bër gër ngwën ro bën, an kor na nde en kiti bend xafëxafak gër aniyan ro bej? ³ An nang ex na nde mëne biyi kënëbe xitiye omeleka ok? Do bend gër aniyan aņo ro bej nde këne sëkwane? ⁴ Xarak, wën and këjun xucar në end bend gër aniyan aņo ro aņ, bër yoweÿ ani gi ex na gër Amara bën këjun xitind! ⁵ Mondako këme yey'anënd eņun cëfënanaxën. Arenik gabatak ax gi ex na nde ar kë xor ebi kiti bëmaÿe bëj? ⁶ Barikan imaÿe iņ eņo mac kiti imaÿe ind xucar këbi iņ gër bër ax gi ex na okërecej. ⁷ Awa gayikako wën awacër kën wacërënd kiti, oşoÿik orewën ex. Ado enun menan, inewa bayik an buņand na? Inewa bayik an buņand ado enun kwëcand bacota bandewën baņ? ⁸ Wën wa këbi wënanënd boşandaw borewën do wën wa këbi xwëcand boşandaw borewën xarak bëmaÿe bëndewën exëni! ⁹ An nang ex na nde mëne bësëmbak bën ani gi na bër owun or Kaxanu? Këren yifayand na gë andewën aņ dëj gayikwa bër xwëndak eņac bën, bër olaş bën, bër kë rind orekar bën, bësoşan bësoxari bën, bër kë lakind asoşan gë asoşan bën, ba asoxari gë aşoxari bën, ani dil na gër owun or Kaxanu. ¹⁰ Bëte bërek bën, bër hanëk kodî bën, bëşeב bën, bër wër këbi ocir bën, ba bërek bëxeÿax bën, ani gi na bër owun or Kaxanu. ¹¹ Do xarak bërëmar gër ndewën na, mondako hi bani. Barikan Kaxanu wënën këjun, mëj fit këjun, mëj ri këjun bër şenene paב gë owac or Axwën *Yesu *Kërisët ol, do paב gë Angoc and Kaxanu, mëj ar xwën këbo aņ.

End oxëbën or eman eņ

¹² Wëno er ex yo xor këme me di, barikan ax gi ex na er ex yo hik gë ofëcak. Er yāndi ke yo këme xor me di, barikan wëno, gebatak axe ñandī ex na exe bëña. ¹³ Eyamb yamb in er acël ex do acël aņ er eyamb yamb ex. Akey amat, Kaxanu anemin ko nemin eyamb yamb in do gë acël aņ. Barikan eman eņ, ax gi ex na end eñac, end Axwën ex, ang hi ko Axwën ak, ar eman. ¹⁴ Ata Kaxanu, mëņ ar xanin këņo gër ecës Axwën an, axanin këbo xanin gër ecës biyi bëte, gë panga indexëm iņ. ¹⁵ An nang ex na nde mëne beman bendewën beņ owal od eman end *Kërisët ex? Do añed nde këme wëd owal od *Kërisët ok, me cosali në eman end asoxari ayaçaxik? Bëtëdëņ! ¹⁶ An nang ex na nde mëne asoșan ar laki këni gë asoxari ayaçaxik an, eman emat hi këni gë asoxari ajo? Ga rek wa Oñëgw Omënëk ok: «Bën tak bëxi, eni gi eman emat^h.» ¹⁷ Barikan ar yëlayak gër Axwën an, angoc amat hi këni gë Axwën an.

¹⁸ Ata gërindën mongër eñac eņ. Eñëņenax end ko ri yo ala, fac ir eman ex. Barikan ar yëlayak gër eñac an eman endexëm eņ dëņ ko wënanënd. ¹⁹ An nang ex na nde, mëne beman bendewën beņ ex Aciw and Kaxanu and gër ed hi ko Angoc Amënëk and yël këņun do lëgëk gër ola orewën aņ. Wën an kwënaya ex na wën dëņ. ²⁰ Gayikwa Kaxanu yëc këņun gë akanji atëm. Awa pëbindëno gë beman bendewën beņ.

End eñer eņ

7 ¹ End yëgwënëgu këne eņ këmun yakand mëne aye yek asoșan an këreņo təkand na asoxari an. ² Barikan, këdi kën xwënda eñac eņ, asoșan kala ñërëleņo asoxari, do asoxari kala cotëleņo icën. ³ Icën iņ dinindëleņo alindaw er yapëk icën eņo dinënd alindaw in. Bëte asoxari an dinindëleņo icën iņ er yapëk asoxari eņo dinënd icën in. ⁴ Asoxari an axo kwën ex na eman endexëm eņ, icën indexëm iņ xwënëk. Bëte asoșan an axo kwën ex na eman endexëm eņ, alindaw xwënëk. ⁵ Wën bër yërërëk bën, këren capërënd na angaw aņ angëmëne ax gi ex na angwëlëra, en yëlayaxën imëd fo gër cale. And kë xuca aņ, bakayin angaw amat këdi kën sëkwan emëlaya ed ogaf odewën el, do eņun najët Sindan in.

⁶ End këme rend eņ angwëlëra ex, ax gi ex na apela. ⁷ Aỹandi yāndi ke eni gido bela bën ang wëno ak. Barikan ala kala gë

anjëla hi ko, anjëla and yël këno Kaxanu: abat anjëla aŋo, ajo anjëla acëxe.

⁸Bësošan bër gë eñër këm bën do gë bësoxari bësebëta sebëta bën, ga re këme bon yek eni bayido ang wëno ak. ⁹Bari angëmëne ani kor na emëlaya ed ogaf odebën el, ñërëlexëni, gayikwa mondako yäpëk gë ebi corënd oñandi ok.

¹⁰End okërecej od yërërëk eŋ cëj, Axwën an rek mëne asoxari an këreni capër na gë icën indexëm iŋ, ax gi ex na wëno rek eŋo. ¹¹Barikan angëmëne ašapër šapër këni gë icën indexëm iŋ, bayilexo icën këm. Angëmëne ax gi ex na mondako, bakarëlexëni gë icën indexëm iŋ. Do asošan an këreŋo pela na asoxari arexëm an.

¹²End bër yërërëk gë bër ax gi ex na okërecej eŋ cëj, wëno dëŋ kë rend, ax gi ex na Axwën an: angëmëne imaÿe ind ex kërecej iŋ eŋo cot asoxari ar ax gi ex na kërecej, do asoxari ajo exo ma eni ñëpa, këreŋo pela na. ¹³Bëte angëmëne asoxari ar ex kërecej an eŋo cot icën ind axo gi ex na kërecej, do icën iŋo exo ma eni ñëpa, kërexo can na gër eñër. ¹⁴Gayikwa icën ind axo gi ex na kërecej iŋ, asoxari ar exo kërecej an këŋo wënënënd. Bëte asoxari ar axo gi ex na kërecej an, imaÿe ind ex kërecej iŋ këŋo wënënënd. Kido ax gi bana mondako, obaš orewën ol obuyaraxik hi doni xarak aŵën dëŋ wën këni. ¹⁵Barikan angëmëne ar axo gi ex na kërecej an yändi këŋo acapëra aŋ, capërëlexëni eñër el. Amëd aŋo, imaÿe iŋ, hik asošan an, hik asoxari an, yoweÿ aŋo tëra na. En dīyand gër angwëlëra wac këŋun Kaxanu. ¹⁶Enimin wëj asoxari an, mondake këÿ nang mëne afexën këÿo fexën icën indeÿ iŋ? Bëte wëj icën iŋ, mondake këÿ nang mëne afexën këÿo fexën alindax?

End oñandi od Kaxanu eŋ

¹⁷Awa ala kala dīyayindëlexo ang hi baxo and wacëgu këŋo Axwën ak, do ang ex anjëla and yël këŋo Kaxanu ak. Mondako re këme eni dind gër Bamara dek. ¹⁸Ar hi bax axacëxac and wacëgu këŋo Kaxanu an, bayilexo axacëxac do ar hi bax axacërëx an, këreno kac na. ¹⁹Oxac ol yoweÿ ax gi ex na, bëte oxacërëx ol yoweÿ ax gi ex na. Er yäpëk in ex edi ed ang rek bapela band Kaxanu el. ²⁰Ata ala kala bayilexo ang hi baxo and wacëgu këŋo Kaxanu ak. ²¹Angëmëne xadëp hi bay and wacëgu ki Kaxanu aŋ, kërey dendërand na. Barikan angëmëne axor ex ey gi ar yaya, kemënal exi gi mondako. ²²Enimin, xadëp ir wacëgu këno gër Axwën in, Axwën an racët këŋo. Bëte ala ar yaya ar wacëgu këno an, xadëp ir *Kërisët hi ko. ²³Yama gë akanji atëm ga

racët këjrun nde Kaxanu. Awa këren gind na okađep od bela.

²⁴ Bëmaÿe, ala kala bayilexo gër lëngw ir Kaxanu ang hi baxo and wacëgu këno ak.

End bër gë eñër këm eñ

²⁵ End odënañ obeja eñ cëñ, ax gi ex na apela and Axwën. Barikan wëno dëñ kë rend, wëno ar hik ar mokwëta në end axaÿënan ir Axwën an. ²⁶ Awa baxëtin end ÿapan ke eñ, në end bakey bañëkaxik band hi këne gërëgako baño añ, ala kala bayilexo mondako. ²⁷ Angëmëne gë asoxari ÿërër kën, kërey cala na en capër. Angëmëne aÿ gi ex na gë asoxari, këreyëño cala na asoxari. ²⁸ Barikan, angëmëne mondako dëñ këÿ ÿër, aÿ mendëra na. Bëte angëmëne endënañ emeja eñ aÿër këno ÿër, axo mendëra na. Barikan fo nangin mëne bër ÿërërek bën mbañ këbi ÿana ebi cëmurand, do mëñ ÿandi ke en kwëÿëtado.

²⁹ Bëmaÿe, baxëtin er re këme in: amëd and bayi këbo añ anëka kë romënd. Gërëgako bër gë bësoxari bën, gilxëni ang bër gë bësoxari këm fo. ³⁰ Bër kë sesërand bën, gilxëni ang ani tesënd na fo, bër këbi nëngandërand bën, ang bër abi nëngandërand na fo, do bër kë yëcërand beÿ bën, ang ani cotëra ex na fo. ³¹ Do bër kë riyenind gë bebër gër ebar ro bën, gilxëni ang ani diyenind na enim fo. Gayikwa ngwën iño ang hik ak, axuca kë xuca.

³² Xarak wëno, aÿandi ÿandi ke en gi gë odendëran këm. Ar bayik ax ñër ex na an, bend Axwën këño balënd, ašala ko šaland exo di er këño nënganënd Axwën in. ³³ Barikan ar ÿërëk an, abal këño balënd bend gër ngwën ro beñ, ašala ko šaland exo di ang këño nënganënd alindañ ak. ³⁴ Do mondako ko šetëndërend bandixa bandexëm bañ. Mondako fo ex end asoxari aÿërërex eñ do gë end endënañ emeja eñ. Er këni šaland eni di wayët ang këño nënganënd Axwën ak, eni gixën bëwënëk gër eman do gër angoc. Xarak, asoxari ar ÿër këno an, bend gër ngwën ro beñ këño balënd ga ko šaland exo di ang këño nënganënd icën indexëm ak. ³⁵ End ofëcak orewën këme yeyanaxënënd mondako, ax gi ex na mun cëndën. Er ÿandi ke en cot aniyan and šenene, do en yëlaya wayët gër Axwën fo, këreñun yaja na.

³⁶ Šambenjar ir yëlak mëne ax ñap ex na eño teb endënañ emeja end yata baño eñër eñ axo mendëra ex na. Angëmëne anëka këño šanand oñandi odexëm ok, dilexo er ÿandi këño in, ñërëleño. ³⁷ Barikan šambenjar ir faÿëk gër emëkw edexëm mëne año ñër na endënañ emeja end yata baño eñ, enjekax ri ko. Barikan mëñ dëñ faÿëk eño gër emëkw edexëm exo bayixën nangërëxe asoxari, ala año nëÿali ex na. ³⁸ Ata ar këño ÿër

endënaŵ emeja end yata baŋo an, enjekax ri ko. Bari ar aŋo ñër ex na an rik er yek nëmëc in.

³⁹ Asoxari ar yër këno an, abar bar këni gë icën indexëm iŋ ang kë nëka yo aniyān and icën aŋ. Xarak, and ko šës icën aŋ, axor ko xor exo ye eŋo ñër asošan ašëxe, ar ex mëŋ bëte këreceŋ.

⁴⁰ Barikan, ang këme yëland wëno ak, asoxari ajo nëmëc kë yāna eŋo nëngandërand angëmëne exo bayi icën këm. Wëno bëte, këme yëland, ašot šot këmo Angoc and Kaxanu aŋ.

End yās er gër olaš eŋ

8 ¹ End yās er oyel or šadaxa kënebi gër olaš eŋ cëŋ, biyi dek gë enang nang hi këne, ašot šot këne onangëran ol. Barikan onangëran ol ndafënan kë lënanënd, xarak aŋana aŋ axemën kë xemënënd ekwëta el. ² Angëmëne ala exo yëland mëne yey nang ko na, axo nang ex na pere ang yāpëk exo nangëdo ak. ³ Barikan ar han këŋo Kaxanu an, Kaxanu anang nang këŋo.

⁴ Awa end eyamb ed yās er oyel or šadaxa kënebi gër olaš eŋ, anang nang këne mëne Kaxanu ibat fo ex, do mëne edaš el yoweŷ ax gi ex na gër ngwën ro. ⁵ Gayikwa angëmëne bela exëna bër kë yëland okaxanu exëna, od ex gër orën do gër ebar, awa okaxanu ok do gë bëxwën bën, aŷëmb yëmb këni. ⁶ Barikan, biyi er nang këne mëne Kaxanu ibat fo ex do mëŋ ex Sëm in. Mëŋ rik dek beŷ bën do biyi në endexëm këne liyaxënënde. Bëte *Yesu *Kërisët gabat ex Axwën arebi an. Mëŋ rik dek beŷ bën do Kaxanu paŋ gë mëŋ yël këbo aniyān aŋ.

⁷ Bari ax gi ex na dek fo šot këni onangëran olo. Enimin, bërëmar aŷër wër babi ekwëta ed edaš el. And këni yambënd yās er oyel or haš kënebi gër edaš aŋ, er këni yëland šadaxa dëŋ ex. Ata onden otitarak ondebën oŋ ex buyar. ⁸ Xarak ax gi ex na eyamb yamb këbo sëkalind gër Kaxanu: ga yamb yamb këne, yoweŷ abo bašëta na; ga ane yamb exe na, yoweŷ abo bašën na. ⁹ Barikan titinayindën, er këŋun yāpanënd in kërebi dënanënd na eñëŋënaŋ bër sitarak gër ekwëta bën. ¹⁰ Gayikwa angëmëne ar sitarak an exi watënd wëŋ ar gë onangëran an ga këŷ yambënd yās er oyel or haš kënebi gër edaš eŋ, ax gi ex na nde mëŋ ar sitarak gër onden an, ata ko yëla axor ko xor exo yamb mëŋ bëte? ¹¹ Ata imaŷe ititarak ind racët këŋo *Kërisët gë ecës edexëm iŋ, mondako ko nemi në end onangëran orey. ¹² Ga kënebi wënanënd mondako bëmaŷe bënd sitarak bëŋ, do ga kën nëxenënd mondako onden ondebën oŋ, *Kërisët mëŋ dëŋ këno wënanënd. ¹³ Mëŋ ex, angëmëne në end eyamb yamb këremo

dënan eñëñënax eñ imaÿe indam iñ, din ame y'amb na ÿas er olaş eñ këdi ko wëndëra imaÿe indam iñ.

End ofarëxanda or Pol eñ

9¹ Wëno ar y'aÿa hi këme do parëxanda hi këme. Awat wat këmo *Yesu, Axwën arebi an. Ata wën ex enjekax end şanëk gë andiyen and fana ke Axwën eñ. ² Angëmëne gër bela bësëxe wëno ame gi ex na parëxanda, ndakañ wën aŵa ŵa kën mëne parëxanda hi këme. Gayikwa wën ex nanganëme ir mëne parëxanda ir Axwën dëñ hi këme. ³ Mondako këmëni yakand bela bër ke xitind bën. ⁴ Ba wëno gë Barënbabas fo nde bayik abo ñap ex na eÿambëran el do gë ecebëran el? ⁵ Abó ñap ex na nde mo ñër ala kala imaÿe itoxari ind gër Axwën? Ami kor na nde mo mëlarand ang këni rind oparëxanda ocëxe ok, gë bobinëm bor Axwën do gë Kefas? ⁶ Ba wëno gë Barënbabas fo nde ÿap këbo mi diyand gë er këmi şotënd gë andëbi dëñ in? ⁷ Noÿo kë y'end gër oşorođa do exo cosayand gë andexëm? Noÿo kë rind andëđa and reseñ do axo y'ambënd na reseñ in? Noÿo këbi xadacënd oyel do axo cebënd na omër oñ?

⁸ Ba wëno ala fo nde kë yeyandërand mondako? Ax gi ex na nde end këme rend eño na fo ex bëte gër *acariya? ⁹ Enimin, ga ÿëgw këni wa gër *acariya: «Engaş end ki wëñëñënd bële eñ, ax gi ex na mokap etëÿ edexëm el!» Ba Kaxanu end ogaş fo nde këño balënd? ¹⁰ Enimin, në endebi wa rexën ko eño. Iyo në endebi ÿëgwaxën këni eño. Gayikwa ar kë ÿanënd bële an aÿap ÿapëk exo yarënd mëne aÿamb ko y'amb. Bëte ar kë wëñënd an, aÿap ÿapëk exo yarënd oşet orexëm ol. ¹¹ Angëmëne biyi nedën këñun napul ir gër orën in, axureli nde këbo xureli angëmëne axana këmi xanand gër ndewën napul ir gër ngwën ro in? ¹² Gayikako ayëlëra këñëbi yëlërand oparëxanda ocëxe ok, kaş ex ngwa biyi. Barikan, oşet or ÿap këbo enëbo yël olo, ami mëka ex na. Ecëñëxët, aŵagën wägën këbo mi bayi kanarëxe këdi këmi wedi Atëfëtan and *Kërisët añ.

¹³ An nang ex na nde mëne bër kë riyeñind gër Aciw and Kaxanu bën, gë bebër këni wëlarawënd oyël bën këni y'ambërand? Bëte bër kë şadaxand gër angëb bën, aşet këñëbi şetënd er şadaxa këni gër angëb in? ¹⁴ Awa Axwën an mëñ rexën ko mëne bër kë femërand Atëfëtan bën eni diyand gë er këñëbi yëlënd në end Atëfëtan año in.

¹⁵ Wëno cëj, bebër ÿap ke ene yëlënd bëjo, gamatak ame mëka ex na. Ado amun ÿëgwëhind na ene dāwënelixënëgu. Ecës el saxan ke, gë ex ÿep end këme rafëanaxënënd eno. ¹⁶ Enimin, epemëra ed Atëfëtan el, ax gi ex na er këme rafënanand. Gayikwa andiyen and nëÿali ke Kaxanu ex, ax gi ex na er këme rafëanaxën. Dal ex kido abame femërand na Atëfëtan aŋ, axata xata doxe! ¹⁷ Kido ga ÿandi ke fo bame femërand, gë acosa hi dome. Barikan angëmëne ga ÿandi ke këme femërand, andiyen and xwëtënan këne ex. ¹⁸ Ine ex acosa andam aŋ? Ga këme femërand Atëfëtan aŋ acosa këm. Bëbër ÿap bax ene yëlënd në end Atëfëtan aŋo bën, ame kwëne ex na ene yëlënd.

¹⁹ Gayikwa ado ga hi këme ar yaŷa gër bela dek, wëno dëj rixayak xadëp ir bela dek, mëni cotaxën bër *Yesu *Kërisët bëranjëm. ²⁰ And këme hi gë Bëšëwif aŋ, me gi ang Ašëwif fo, eno kwëtaxën Yesu. Bëte and këme hi gë bër kë sëfënd *acariya aŋ, me gi ang bën ak, ado bayik ame bo ex na gër mbëña ind acariya aŋo, eno kwëtaxën Yesu. ²¹ And këme hi gë bëwendëran aŋ, me gi ang bën ak eno kwëtaxën Yesu. Barikan wëno ame gi ex na de ar gë acariya and Kaxanu këm, gayik *Kërisët lëkaya ke gë acariya andexëm aŋ. ²² And këme hi gë bësitarak aŋ, me gi ang bën ak eni pexaxën bësitarak bën. Mondako rixaya këme er ex yo, gër bër ex yo, eni pexaxën ang ex yo, bërëmar. ²³ Do bejo dek këme rind në end Atëfëtan and *Yesu me cotaxën ma indam iŋ gër benjekax bend wëlawëk.

End bëxašër enj

²⁴ Aye nang kën mëne bër kë xašërënd gër ambelëraya bën, dek ang exëni ak këni hërënd. Barikan abat fo kë hatëtënd do mëj këno fupand. Awa kemënayin en gërënd aye en ŋatëtaxën. ²⁵ Dek bër kë xëñënanand okašër bën, ašëbanaya këni šëbanayand bendanjëm. Mondako këni rind enëbi pupaxën gë er kë nemind. Barikan biyi gë er bayik ax nemind na këbo fupa Kaxanu. ²⁶ Awa wëno ahër këme hërënd, bari ax gi ex na ahër fo. Bëte ang aŷëŋër fo hi këme, bari ame bënjarënd na aŷëŋar fo. ²⁷ Ecëñëxët, motoroli këme sorolind eman endam enj, ang end xadëp fo wëlaya këme, këdi këme hata gë acosa këm, xarak wëno kë femërand gër bela bëšëxe.

End olaš enj

10 ¹ Bëmaÿe, end hi babi bëxarëk bërebi enj, axe ñandi ex na en bayi nangërexe: bën dek babi labënd aŋar aŋ, bën dek xegëta bax angwëngw aŋ. ² Bën dek buyi bax xobuyi or Moyis ol,

kwëc gër anjar do polo gër angwëngw. ³ Bën dek bax y'ambënd eyamb ebat, ed bax xaniwënd gër orën el. ⁴ Do bën dek bax šebënd ešeb ceb ir bax xaniwënd gër orën in. Ašeb bani šebënd gër angay and Kaxanu, and babi šefarand aņ. Do angay aņo hi bax Kërisët. ⁵ Barikan bëranjëm ang hi bani ak, abani ri na bend këņo nënganënd Kaxanu beņ, mëņ šësëraxën këni gër ladawe.

⁶ Bend hi babi beņo, bamatinali band këbo felërand ex këdi këne šote oňandi oňëņenax, ang bëxarëk bërebi ak. ⁷ Këren gi ex na bër xwëtak olaš, ang bëxarëk bërëmar ak. Oňëgw Omënek ok ga këbi fëlëtënd wa mondako: «'Bulunda in xwënda këni ñambëran do gë ošeb. Ata xani këni eni nëxira!.» ⁸ Kërene yëlayaye na gër eñac ang yëlaya bani bërëmar ak xali akey amat, šës këni bela owëli alapem gë otas. ⁹ Kërenëņo ñanaxënënd ex na *Kërisët an ang bano ñanaxënënd bërëmar ak, ata šësëra këni ga hatëra kënebi bandën. ¹⁰ Bëte këren ñunëņunand na ang bani wunëņunand bërëmar ak, ata šësëra këni ga lawëra këbi meleka ir ecës in. ¹¹ Betëm beņo dek hi babi bëxarëk bërebi bën. Do er yëgwaxën këni ang amatinali and këbo felëra fo ex, biyi bër hatënëgu këbo bakey bapelatar band ngwën bëjo. ¹² Awa ado en yëland mëne axor kën xor en kwëyëta eňëņenax eņ, titinayin këdi këņun naņëta! ¹³ Atëy ax gi ex na and bayik abi gind na bela. 'Barikan Kaxanu mokwëta hi ko, atëy gamatak axo teb na, eņun ñatënëgu na xarak ax gi ex na and kën xor. Gër atëy aņo fo ko nëcët er kën xoraxën in.

¹⁴ Mëņ ex, wën bër ke balënd mbaņ bëjo, kwëyëtayin ekëla ed olaš el. ¹⁵ Ang bër gë onden fo këmun felërand, do kamanin wën dëņ end këme rend eņo. ¹⁶ Ešeb ceb ir këne yëlarënde gër ecemar ed Axwën in and këne šalend aņ, ang gi ex na nde ejo ex ebaýër ed gër ošat *Kërisët el? Do amburu and këne šetërende aņ, wacayak bëte ebar ed bar këne gër *Kërisët gë eman endexëm el. ¹⁷ Gayikako amburu amat fo këne šetërende biyi bër hi këne bëranjëm, awa eman emat hi këne.

¹⁸ Kwitayinëbi enëng end Bëyisërayel eņ: and bani barërend cale do eni y'ambënd ñas er oyel or šadaxa kënebi gër angëb eņ, abar bani barënd gë Kaxanu. ¹⁹ Ine ngwa këme rend? Ba mëne ñas er oyel or šadaxa kënebi gër olaš eņ yey ex nde? Ba mëne eđaš el yey ex nde? ²⁰ Bëtëdëņ! 'Barikan er këni šadaxand gër eđaš in, bëyël kënebi šadaxanënd, ax gi ex na Kaxanu. Xarak, axe ñandi ex na en bar gë bëyël bën. ²¹ Wën an kor na en yëlarënd andëmba and Axwën aņ do gë andëmba and bëyël aņ. An kor

na en y'ambënd ecemar ed Axwën el do gë ecemar ed bëyël el.
 22 Ba eņo y'akëraxi Axwën an nde y'andi këbo? Ba ojaw̄ nde xuca
 kënëjone?

End ey'amb y'amb eņ

23 Wëno axor këme xor me dind er ex yo, bari ax gi ex na er ex
 yo hik gë ofëcak. Yoweỹ ax cëba ex na, bari ax gi ex na er ex
 yo kë xemënënd gër ekwëta. 24 Ala kala calayindëlexo ofëcak or
 ašandaw̄ ol, ax gi ex na orexëm fo. 25 Yambindën đek er këni
 fanënd gër marëse in. Këren mëkarand na këdi këjun wëlandëra
 gër onden ondwën. 26 Gayikwa Oñëgw Omënëk ok rek:

«Axwën Kaxanu xwënëk ebar el do gë đek bebër hik gër ebar
 bën^k.»

27 Angëmëne ar ax gi ex na këreceņ w̄ac këjun ey'ambëran do
 wën en ma en ye, y'ambin er kënun rëđën yo. Këren mëkand na
 en nang ba aỹap y'ap këjun, këdi kën wël onden oņ. 28 Barikan
 angëmëne ala exo de: «Yas eņo er oyel or šadaxa kënëbi gër
 eđaš ex đe.» Awa në end ar fel këjun eņo eņ, këren y'amb na këdi
 kën wël onden oņ. 29 And këme rend: «Këdi kën wël onden oņ»,
 end onden ond ašëxen eņ këme yey'anënd, ax gi ex na end onden
 ondwën eņ. Enimin, inew̄a ke nëpaxën anjëlan and ala ašëxe gër
 er këme yëland aỹap y'ap ke in? 30 Angëmëne wëno ošet oram ol
 këme xanand gë ecëkwa, ine cëņ këne renaxën në end er këme
 šëkwand me y'ambaxën in?

31 Awa kën y'ambërand nde, kën šebërand nde ba kën rind er ex
 yo, calayindën ex canaya enjaran end Kaxanu eņ. 32 Këren gi na
 ang ekaỹ ed këni fokërërand bela fo, ax gi ex na benëng becëxe,
 ax gi ex na Bëšëwif, ax gi ex na bër gër Amara and Kaxanu bën.

33 Awa ola orewën ol gilex ang oram ak: gër bebër këme rind
 axemëna këme xemënanđ, eņo nëngan ala kala. Ofëcak or bela
 đek këme šaland, ax gi ex na oram fo, eni pexaxën bëranjëm.

11 ¹ Tëfëtelindëne ang këmo sëfëtelind wëno bëte *Kërisët ak.

End bësoxari gër cale eņ

² Ašëkwa këmun šëkwand end ga këne xwitand gër end
 ex yo eņ, do end ga kën sëfënd bamërëwëra baņ, ang sëyali
 këmun ak. ³ Aỹandi y'andi ke en nang bëte mëne *Kërisët ex
 alëngw ar asošan kala an, asošan an ex alëngw ar asoxari an,
 do Kaxanu ex alëngw ar *Kërisët an. ⁴ Asošan ar kë šalend, ba
 kë yey'anënd ang alaw̄ënel fo monađ gaf an, aņo pëbënd na

Kërisët, alëngw arexëm an. ⁵ Barikan asoxari ar kë şalend, ba kë yeyanënd ang alaŵënel asoxari fo, đabërëxe gaf an, në ecëfënin enjo icën indexëm inj: er hi ko ang ašek şek këno fo. ⁶ Ata cëkëleno saxëk, angëmëne axo đabënd na gaf irexëm in! Đabindëlexo gaf in, angëmëne ašëfën ex eno kacan omban oŋ, ba eno cëk lir-lir. ⁷ Asošan an aŋo ŋap ex na exo đabënd gaf in, gayikako mëŋ ex eŋaŵ enj do gë enjaran end Kaxanu enj. Xarak, asoxari an ex enjaran end asošan enj. ⁸ Enimin, Kaxanu nęcëtëgu këŋo asoxari an gër eman end asošan, aŋo nęcëtëgu ex na asošan an gër eman end asoxari^l. ⁹ Bëte Kaxanu ri këŋo asoxari an në end asošan, aŋo di ex na asošan an në end asoxari. ¹⁰ Mëŋ ex, aŋap ŷapëk asoxari an exo đabënd gaf in, eni wataxënënd omeleka ok mëne afëb fëb këŋo icën indexëm inj. ¹¹ Barikan gër biyi bër bar këne gë Axwën bën, asoxari an axo gi ex na asošan këm, bëte asošan an axo gi ex na asoxari këm. ¹² Enimin, ang şanëgu ko asoxari an gër asošan ak, asoxari an këŋo rëwënd bëte asošan an. Do enjo đek gër Kaxanu xaniwëk. ¹³ Kamanin gë andewën aŋ dëŋ: aŋap nde ŷapëk asoxari an enjo calend Kaxanu đabërëxe gaf in? ¹⁴ Ola or ala ol dëŋ këŋun sëŷalind mëne ašëfën ex angëmëne asošan an enjo cak omban oŋ. ¹⁵ Xarak, omban ocakax oŋ enjaran ex gër gaf ir asoxari, gayikwa Kaxanu yël këŋo omban ocakax ang elabaxën ed gaf fo. ¹⁶ Angëmëne ala exëna ar ŋanëk ecampëre ed gër endey^l enjo el, biyi cëŋ ađo mër ex na mondako do bëte gër đek Đamara band Kaxanu ađi mër ex na mondako.

End ecemar ed Axwën enj

¹⁷ Ang këmun felëra gërëgako ak, arexëra këmun rexëra. Amun cëkw na gayik and kën fedër aŋ en ŋëŋëanaxën nëmëc kën fedërënd, ax gi ex na en yexën nëmëc. ¹⁸ Eŋanar enj, awël wël këme mëne, and kën fedër gër cale aŋ, bakucara exëna mërëxand irewën. Ado enjo, wëno təkër fo ŵa këme. ¹⁹ Afo ex gi wa bakucara andewën rewën aŋ eni canayaxën mërëxand irewën bër kë xemënanđ gër atëŷ^l bën. ²⁰ Awa wën and kën fedër aŋ, ax gi ex na en cetëraxën ecemar ed Axwën el. ²¹ Gayikwa and kën ŷambërand aŋ, ala kala anëkan këŋo nëkanënd exo dëđaya mëŋ gabat ecemar edexëm el. Ata abat enjo ŷambënënd enjo enj, ajo enjo ŋaŵënd. ²² An gi ex na nde gë bëciŵ bënd gër ed kën ŷambëraw do en cëbëraw? Ba Amara and Kaxanu aŋ nde kën ŷepënënd ga kënëbi şëfëninënd ako bër ŷoweŷ^l ani cot ex na bën?

^l11.8 Aŋanar 2.21

Ine këmun fel? Ašëkwa nde këmun šëkwa? Ali, gër endey' eno amun cëkwa na.

²³ Gayikwa wëno, er sëy'ali ke Axwën do nangën këmun in ex: Axwën *Yesu ga wëd ko amburu aŋ, yatir lëxw këno gëmëd.

²⁴ Šëkwa këŋo Kaxanu, hëmbëndër ko, do re ko: «Ejo ex eman endam eŋ, wën yël këmun. Diyindën mondako ene kwitaxënënd.»

²⁵ Bëte and y'ambëra këni aŋ, wëd ko andëmba and gë ngoy' aŋ do re ko: «Ejo ex ošat oram oŋ, ošat or eter ekašax ed Kaxanu gë bela el. Diyindën mondako ene kwitaxënënd nand kën šëbënd yo.» ²⁶ Gayikwa, nand kën y'ambënd yo mburu iŋo, do nand kën šëbënd yo ngoy' iŋo, ecës ed Axwën el kën sëfëtënd mondako xali exo bakaw.

²⁷ Mëŋ ex, ar kë y'amb mburu iŋo do exo ceb ngoy' ind andëmba and Axwën iŋ, xarak aŋo ñap ex na an, anëka wënan ko eman end Axwën eŋ, do gë ošat orexëm oŋ. ²⁸ Awa ala kala kamanindëlexo ola orexëm ol, đamana exo y'ambaxën mburu iŋ, do exo cebaxën ngoy' iŋ. ²⁹ Gayikwa ar kë y'amb mburu iŋo, do exo ceb ngoy' iŋo an pitëndërëxe eter ed gë Axwën el, kiti indexëm fo y'amb ko do šëb ko. ³⁰ Mëŋ ex, mërëxand irewën bëranjëm šëxwërak, bëranjëm seyik, do bëranjëm šësëk. ³¹ Angëmëne gë andebi dëŋ këne xitiyande, Axwën an abo kiti na. ³² Barikan, Axwën an awërëšët këbo wërëšët gë bebër këbo xitind bën këdi këbo nëp andamat gë bër gër ngwën bën.

³³ Awa bëmaÿe, and kën fedër en y'ambaxën ecemar ed Axwën aŋ, cëwirindën andewën rewën aŋ. ³⁴ Angëmëne ala xor këŋo na enjo eŋ, y'ambërawëlexo pere gër ndebën, ata bayik an mëlaw na kiti iŋ.

Omëka od bayik ok cëŋ, ayaka këmun yakađ and këme yelid aŋ.

End banjëla eŋ

12 ¹ Bëmaÿe, end banjëla band ko šetëndërend Angoc Amënëk beŋ cëŋ, axe ñandi ex na en bayi nangërëxe. ² Anang nang kën ang hi ban ak, ang hi ban bër aŋo kwëta ex na Kaxanu fo, ang exëni benëng bend bela bendanjëm ak. Asëk aŵëlara fo baŋun wëlarand gër eñëŋenax do baŋun nambelirand gër betëmbak, gër olaš or ax yey'andërand na. ³ Mëŋ këmun felaxënënd mëne ala ax kor na exo yey'anënd gë Angoc and Kaxanu aŋ do exo dend: «Katalerjo tan kata Yesu!» Bëte ala ax kor na exo dend: «Yesu ex Axwën an!» xarak ax gi ex na Angoc Amënëk aŋ nangën këŋo eyey'an elo.

⁴ Ata Angoc Amënëk amat fo ex, barikan mëŋ kë šetëndërend banjëla band fitarëk. ⁵ Bandiyen baŋ afitar fitarëk, barikan

Axwën abat fo këno rinënd. ⁶Bandixa banj afitar fitarëk, barikan Kaxanu ibat fo kë rind er ex yo gër bër ex yo. ⁷Angoc Amënëk anj këno yëlënd ala kala anjëla and gë ofëcak or bela dek. ⁸Enimin, Angoc amat anjo fo këno yëlënd, abat eyeyan ed orenik, do ajo eyeyan ed onangëran. ⁹Angoc anjo fo këno yëlënd abat ekwëta el, do ajo banjëla band epakën ed bësëxwëra el. ¹⁰Bëte Angoc anjo fo këno yëlënd abat anjëla and exo dind becarax; ajo anjëla and edeyara ed bend re ko Kaxanu; ajo, anjëla and epitëndër ed bangoc el; ajo, anjëla and exo yeyanënd oyeyan ošëxe; ajo bëte, anjëla and exo njetelind oyeyan anjo. ¹¹Angoc amat anjo fo kë rind bejo dek. Mëj kë šëtëndërend banjëla banj ang këno yandind ak: enjo yël ala kala anjëla and fitak.

End amatinali and eman enj

¹²Enimin, eman end ala enj, emat fo ex ado ga kë barënd owal odanjëm. Do gayikako, abar kë barënd dek owal ok eman emat ado ga yëmbëk, mondako fo ex end *Kërisët enj. ¹³Gayikwa ene gixëne eman emat, gër Angoc Amënëk amat buyi këbo biyi dek: hik Bësëwif bën, hik bër benëng becëxe bën, hik okadëp ok, hik bër yaya bën. Do gë Angoc Amënëk anjo fo yëm këne biyi dek.

¹⁴Mondako fo ex end eman end ala enj, owal odanjëm barëk, ax gi ex na wal ibat. ¹⁵Kido sapor in are bax rend gayikako ax gi ex na ataxan, ax gi ex na wal ir eman. Ata nde wacaya dox mëne anëka rëxëtak gër eman? ¹⁶Kido anëf anj are bax rend, gayikako ax gi ex na angës, ax gi ex na wal ir eman, wal ir eman dëj bayi dox. ¹⁷Kido eman end ala enj angës fo hi bax, mondake doxo wëlërand? Kido eman end ala enj anëf fo hi bax, mondake doxo wëranënd? ¹⁸Yama Kaxanu ga šomëndërek nde dek owal od eman ok ang yandi këno ak. ¹⁹Kido dek owal ok erebat fo hi bax, eman ax gi dona. ²⁰Awa gërëgako owal odanjëm barëk, barikan eman emat fo ex. ²¹Angës anj ax kor na ex de mëne anjo balënd na end ataxan enj. Bëte gaf in ax kor na ex de mëne anjo balënd na end osapar enj. ²²Ecëñëxët, owal od eman od sitarak nëmëc ok dëj, gë ofëcak ex. ²³Owal od këne yëlande ašëfën šëfënëk enëcët ok, nëmëc këne fëbënde. Do mondako këne šonënde nëmëc owal od ax nrap ex na eni watënd bela ok. ²⁴Xarak, owal od yapëk eni watënd ok, ane conënd ex na. Enimin, Kaxanu rik mondako eman enj ene pëbaxënënde nëmëc owal od ax nrap ex na eni watënd bela ok. ²⁵Dek owal ok kë rëcarënd këdi kë šapër eman enj. ²⁶Do angëmëne wal ibat kë sorond, dek owal od eman ok kë sorond. Bëte angëmëne wal ibat ex mocëkw, dek owal ok këno nëngandërand.

²⁷ Awa wën dek eman emat hi kën, eman end *Kërisët eñ do ala kala wal hi ko. ²⁸ Xarak, Kaxanu xwët këbi gër Amara and bërëwāk endexëm: ga ŷana këni oparëxanda, bëtëgu këni bëlaŵënel, bëtëgu këni bëte bësëŷali. Kaxanu axwët xwët këbi bëte bër gë anjëla and edi ed becarax, bër gë anjëla and epakën ed bësëxwëra, bër gë anjëla and edëcara ed bela, bër gë anjëla and olëngw, do bër gë anjëla and eyeyan ed oyeyan ošëxe. ²⁹ Dek oparëxanda fo nde exëni? Dek dek fo nde këni yeyanënd ang bëlaŵënel fo? Dek bësëŷali fo nde exëni? Dek fo nde këni rind becarax? ³⁰ Dek fo nde šot këni banjëla band epakën ed bësëxwëra? Dek fo nde këni yeyanënd oyeyan ošëxe? Dek fo nde këni hatelind oyeyan ošëxe oñ? ³¹ Awa balëkënalindën ocal od banjëla band xëbënëk nëmëc ok.

Do wëno aŵasin këmun ŵasin fëña ir xëbënëk nëmëc in.

End aņana eñ

13 ¹ Ado me yeyanënd oyeyan or bela oñ, do gë or omeleka oñ, xarak aņana axe gi ex na, ang atëmb and këni sëmbënd fo hi këme, ang etala ed kë wëhind fo hi këme. ² Ado me gi areŷara ar bend Kaxanu, anang ar dek beconëšon, do ar nangërak dek. Ado me cot ekwëta ed kë sëngërebëtënd osënd el dëñ, xarak aņana axe gi ex na, ŷoweŷ ame gi ex na. ³ Ado mëni cetërand napul iram in dek bëxaŷëanaxik bën; ado me dëxwënd eman endam eñ gër xođux, xarak aņana axe gi ex na, ofëcak axe gi ex na.

⁴ Ar gë aņana an abuņa ko buņand, anënga nënga ko, aņo ŷakëraxind na, axo dafënanand na, axo pufënanand na. ⁵ Axo dind na end ax ñap ex na eñ, aņo balënd na endexëm fo, axo wërënanand na, ala aņo penanënd na eñëñëanax. ⁶ Bëte ar gë aņana an, end däl eñ këño fatënd, ax gi ex na osëmbak ol. ⁷ Aseban ko sebanënd end ex yo, aŵa ko ŵand end ex yo, ayar ko yarënd end ex yo, abuņa ko buņand end ex yo.

⁸ Aņana aņ er din ir din ex. Edeŷara ed bend Kaxanu el, aŷep kë ŷep. Oyeyan ošëxe oñ, aŷep kë ŷep. Bëte onangëran ol aŷep kë ŷep. ⁹ Gayikwa bend Kaxanu beñ, mar fo këne nangënda, mar fo këne reyande ang bëlaŵënel fo. ¹⁰ Barikan and kë faŷaya beŷ dek aņ, er ebox mar fo in aŷep kë ŷep.

¹¹ And hi bame itox aņ, ang itox fo bame yeyanënd, ang itox fo bame yëlarand, do ang itox fo baxe fëhind bendey beñ. Barikan and nangaya këme aņ, aseb seb këme osoxëtox ol. ¹² Doro doro, awat këne watënde beŷ bën ang në anangoye fo, mëd–mëd fo.

Barikan awat këne wat kerët. Gërëgako bendëmar fo nang këme. Barikan anang këme nang ang nang ke Kaxanu ak.

¹³ Awa gërëkako betas bejo kë bayi: ekwëta el, eyar el do gë aņana aņ. Barikan aņana aņ xëbënëk nëmëc.

End cale eņ

14 ¹ Calayindën en gi bër gë aņana. Nandindëlerjun en cot banjëla band Angoc Amënëk baņ, adofa anjëla and eyeyan ed ang alaŵënel fo aņ. ² Enimin, ar kë yeyanënd oyeyan ošëxe an, Kaxanu këjo yeyanelind, ax gi ex na bela gayik er ko rend in ala aņo pënind na. Angoc Amënëk aņ wa këjo hebëtënd exo yeyanënd bend šonayak bej. ³ Ar kë yeyanënd ang alaŵënel fo an, bela bën këbi felërand: bër gër Amara bën këbi xemënënd gër ekwëta, bën këbi felënd eni kapina, bën këbi bašënënd banjëlan. ⁴ Ar kë yeyanënd oyeyan ošëxe an, ola orexëm ol ko xemënënd gër ekwëta, ar kë yeyanënd ang alaŵënel fo an, Amara aņ ko xemënënd. ⁵ Aņandi yandi ke wën đek en yeyanënd oyeyan ošëxe. Barikan en yeyanënd ang bëlaŵënel yandi ke nëmëc. Ar kë yeyanënd ang alaŵënel an xëbënëk nëmëc gë ar kë yeyanënd oyeyan ošëxe an. Angëmëne cëņ aņateli ko hatelind, axemën këbi xemën bër gër Amara bën. ⁶ Do gërëgako bëmaņe, ofëcak nde kën šot na angëmëne me yeli gër ndewën, do me yeyandërand oyeyan ošëxe gër ed ebax mun mëlanëli, end nangën ke Kaxanu eņ: onangëran ol, edeyara ed bend Kaxanu el, ba osëyali ol?

⁷ Angëmëne acëroti aņ, gë atëmb aņ andamat kë wëlind, mondake ko bara ala xarak er këni farixënd in, gë er këni sëmbënd in axo pitëndërënd na? ⁸ Do angëmëne ofarix or kereloņ ol ax wëlind na šenene, noņo kë xëñënara ond gër emer oņ? ⁹ Andamat ex gë endewën eņ, angëmëne end kën yeyanënd gë oyeyan ošëxe eņ, ala ax űatelind na, noņo këjo fëni? Ata ayeandëra fo kën yeyandërand. ¹⁰ Oyeyan or bela oņ moñëmb yëmbëk gër ngwën ro. Do eyeyan ed ex yo bër kë yeyanënd bën awëlëraxën këni wëlëraxënënd. ¹¹ Awa angëmëne ame wëlënd na er ko rend ar ke yeyanelind in, aliyer hi këme gër ndexëm do mëņ bëte anangërarëx këmo xwët. ¹² Mondako fo ex endewën eņ, gayikako banjëla band Angoc Amënëk baņ kën šaland, awa kamënin đe aye ediyenexën el. Barikan gilex ekemënaņ ed ekwëta ed bër gër Amara el.

¹³ Mëņ ex, ar kë yeyanënd oyeyan ošëxe an, karaleņo Kaxanu eņo yël anjëla and exo űatelixënënd bebër ko reyand bën.

¹⁴ Gayikwa angëmëne gë oyeyan ošëxe këme šalend, gë angoc andam aņ këme šalend, bari gër onden ondam ame nangënd na

er këme rend in. ¹⁵ Do mondake yāpëk me dind? Awa ašale këme yāna me calend gë Angoc aŋ. Bëte ašale këme yāna me calend gë onden ondam oŋ. Aŷëwëra këme yāna me ñëwërand gë Angoc aŋ, bëte aŷëwëra këme yāna me ñëwërand gë onden ondam oŋ. ¹⁶ Enimin, angëmëne gë Angoc Amënëk aŋ fo, këy xarand oyekax ol gër Kaxanu, ar ax nang ex na end oyeyan ošëxe an, mondake cëŋ ko yaka «Amen», gayikako aŋo pënind na er këy rend in? ¹⁷ Dal ex mëne ang këy šalend ak đek xëbënëk, bari ala aŋo kemënënd na gër ekwëta.

¹⁸ Ašëkwa këmo šëkwand Kaxanu gayik wëno dëŋ këŋo šalend gë oyeyan ošëxe oŋ nëmëc wën đek. ¹⁹ Barikan and këme hi gër Amara aŋ, er ke fecanënd me deŷa benjo bend këbi fëni bela, gë me deŷa bendey owëli epëxw gë oyeyan ošëxe.

²⁰ Bëmaŷe, këren gi na đe ang obaš fo gër epitëndër ed beŷ. Giyin bëxarëk gër epitëndër ed beŷ, barikan gër edi ed eñëŋëx, giyin ang obaš fo. ²¹ Gër acariya yëgw këni:

«Gë bela bër kë yeyanënd oyeyan ošëxe,
gë ofërëŷa or bëliyer,
këmëni yāna mëni pelërand bulunda ijo,

barikan ani ñāna na ene baxëtënd, re ko Axwën an^m.»

²² Awa gër bër ax gi ex na bërëwāk, oyeyan ošëxe oŋ, nanganëme ex, bari ax gi ex na nanganëme gër bërëwāk. Bëte edeyara ed bend Kaxanu el, nanganëme ex gër bërëwāk, bari ax gi ex na gër bër ax ma ex na. ²³ Gako Amara đek eni barër gër cale, bën đek eni yeyanënd oyeyan ošëxe do eni ŋatëgu ngwa na bër obaxët, bër ax nang ex na end oyeyan ošëxe, ba bër ax gi ex na bërëwāk, ani yëla na nde mëne anëka šenëkët këŋun?

²⁴ Barikan angëmëne wën đek en yeyanënd ang bëlawënel fo do exo ŋatëgu ar ax gi ex na këreceŋ, ba ar ax nang ex na end oyeyan ošëxe, wën đek këŋo fëlët, wën đek këŋo nëp. ²⁵ Bend šonayak gër emëkw edexëm beŋ kën šonët. Ata mëŋ and ko foxi eyiŷ el ŋëš gër ebar aŋ, ašale këŋo yāna eŋo calend Kaxanu do exo dend:

«Enimin, Kaxanu ro hi ko mërëxand irewën!»

End bend šode-šode gër cale eŋ

²⁶ Awa bëmaŷe, mondako yāpëk en dind. And kën fedër gër cale aŋ, diyindën abat abat er këŋun xemën gër ekwëta in: hik ar gë oyëkan an, hik ar gë osëŷali an, hik ar kë reyā end Kaxanu an, hik ar kë yeyan gë eyeyan ecëxe an, hik ar kë hateli eyeyan

elo an. ²⁷ Angëmëne bela exëna bër kë yeyan gë oyeyan ošëxe, yeyanëlexëni abat abat, bëxi ba bësas, ata gwac kë hi. Bëtëlexo ar kë hateli er re këni an. ²⁸ Angëmëne er këni rend bër gë anjëla and oyeyan ošëxe in, xarak ahateli ax gi ex na, cësinalëxëni gër Amara. Er ebax eni yeyan in, bayilebi bën fo do gë Kaxanu. ²⁹ End bër kë yeyanënd ang bëlaŵënel fo eŋ cëŋ, bëxi ba bësas yeyanëlexëni, do bër këbi baxëtënd bën, yixëtindëlexëni er wël këni in. ³⁰ Angëmëne ala ašëxe exo cot amëd aŋo dëŋ, end nangën këŋo Kaxanu, awa cësinalëxo aŋanar an. ³¹ Enimin, wën dek axor kën xor en yeyanënd ang alaŵënel ar Kaxanu fo, abat abat, eni tÿfaxën yëy, do eni kemaxën gër ekwëta bër kë baxëtënd bën. ³² Onden ond bëlaŵënel oŋ abana kë banand gër bëlaŵënel bëšandaŵ. ³³ Gayikwa gër ed hi ko Kaxanu, obetak fo ex, ax gind na šode-šode.

Ang këni rind dek bëwënëk bën gër Bamara bandebën ak, ³⁴ bësoxari bën cësinaŋindëlexëni gër Amara, gayikwa ax ñap ex na eni yeyandërand. Pëbindëlenëbi bëcën bëndebën bëŋ, ang rek *acariya ak. ³⁵ Angëmëne yëy yandi këbi na eni tÿfa, mëkayindëlenëbi bëcën bëndebën bëŋ gër bëciw. Gayikwa ax ye ex na asoxari an exo yeyanënd gër Amara. ³⁶ Ba gër ndewën nde šanëguk eyeyan ed Kaxanu el? Gër ndewën fo nde hatëlik?

³⁷ Angëmëne ala exo yëland mëne alaŵënel ba ar gë Angoc Amënëk hi ko, nangëlexo mëne end yëgwënëli këmun eŋo, apela and Axwën ex. ³⁸ Do angëmëne axo nang ex na eŋo, awa mëŋ bëte ala aŋo nang na.

³⁹ Awa bëmaÿe, ñandindëleŋun en yeyanënd ang bëlaŵënel fo, do këren cëbanënd na eyeyan ed oyeyan ošëxe el. ⁴⁰ Barikan diyindën er ex yo ang yapëk ak, do šenene.

End Atëfëtan eŋ

15 ¹ Bëmaÿe, baxëtine mun kwitan Atëfëtan and nangën këmun aŋ, and xwëta kën do xemënali kën šenene aŋ. ² Gë Atëfëtan aŋo šot kën apexa aŋ, angëmëne ang nangën këmun ak xwëtaya kën gër oŵëkw orewën. Angëmëne anëngwët nëngwët kën Atëfëtan aŋo, ekwëta edewën el yowey ax gi ex na.

³ Endey eŋanar end sëyali këmun eŋ, end sëyali bane wëno bëte eŋ:

«Kërisët wa šësëk në end beñëŋënax bendebi, ang rek Oñëgw Omënëk akⁿ.» ⁴ Afel bamun felënd mëne *Yesu awëg wëg bano, barikan xani ko gër ecës akey atasën aŋ, ang

re bax Oñëgw Omënëk ak. ⁵ And xani ko aŋ, pere Ŝanayaxën babi Kefas do gë oparëxanda epëxw gë oki ok. ⁶ AŜanayaxën Ŝanayaxën babi bëte bëmaÿe bëŋ, ang hi bani bela okeme oco axuca, do bën ðek wat këno. Bëranjëm ga këni liya bayi këni, bërëmar fo ŝësëk. ⁷ Ata Ŝanayaxën këŋo Ŝak do bëte ðek oparëxanda ok. ⁸ And Ŝanayaxën këbi bën ðek aŋ, Ŝanayaxën ke wëno, ar hik ang itox ind rëw këno ŋatërëxe amëd and ÿapëk aŋ fo. ⁹ Gayikwa wëno xurik ex ba gër oparëxanda od *Yesu ðek. Gayikako arixëra bamëni rixërand bër gër Amara and Kaxanu bën, wëno ax ñap ex na ene macënd parëxanda. ¹⁰ Barikan oyekax or Kaxanu ol rik hixën këme er hi këme in, do oyekax or rin ke olo, ax gi ex na or gë ofëcak këm. Ecëñëxët, wëno riyenik nëmëc bën ðek. Barikan oyekax or Kaxanu or ex gër ndam ol riyenik, ax gi ex na wëno. ¹¹ Awa hik wëno, hik bën mondako këmi femërand, do mondako ex ekwëta ed fexaxën kën el.

End ekani gër ecës eŋ

¹² Xarak, angëmëne afem këni femënd mëne *Kërisët axani xani ko gër ecës, inecëŋ këni rexënënd bërëmar gër ndewën na mëne ekani ed bëšësëk ax gi ex na? ¹³ Angëmëne ekani ed gër ecës ax gi ex na, awa *Kërisët axo kani ex na gër ecës. ¹⁴ Do angëmëne *Kërisët axo kani ex na gër ecës, awa epemëra ed këmi femërand el gë ofëcak këm ex, do bëte ekwëta edewën el ed gë ofëcak këm ex. ¹⁵ Ata biyi er hi këmi ang otede od këŋo nëgwëŜanënd Kaxanu fo, gayikako arey'a këmi rey'and mëne mëŋ xanin këŋo *Kërisët gër ecës, xarak aŋo kanin ex na, angëmëne ðal ex mëne bëšëk bën ani kanind na gër ecës. ¹⁶ Enimin, angëmëne bëšëk bën ani kanind na gër ecës, *Kërisët axo kani ex na gër ecës. ¹⁷ Awa wën ga kën ri beñëŋjënax beŋ bayi kën, angëmëne *Kërisët axo kani ex na gër ecës, ekwëta edewën el ofëcak këm ex. ¹⁸ Do bërëw'ak end *Kërisët bër këbi rašënd gër ecës bën, anëka nemi këni. ¹⁹ Angëmëne gër aniy'an and ebar ro fo këne yarënde end *Kërisët eŋ, awa biyi ex bër xurik ex kaÿën gër bela ðek.

²⁰ Barikan ðal dëŋ wa ex, *Kërisët axani xani ko gër ecës: mëŋ ex aÿanar ar xanik an, eni koraxënënd eni kani bër këbi rašënd gër ecës bën. ²¹ Awa gayikako në end ala abat fo yowaxënëguk ecës el, bëte në end ala abat fo yowaxënëguk ekani ed gër ecës el. ²² Enimin, ang këni ŝësënd ðek bela bën në end ga bar këni ola ol gë Adam, bën ðek mondako fo këni xani gër ecës në end ga bar këni ola ol gë Kërisët. ²³ Barikan axanira këni xanira ala kala gër enga endexëm: *Kërisët mëŋ aÿanar ar xanik gër ecës an, bëte eni kaniraxën bërëw'ak endexëm bën and ko bakaw aŋ. ²⁴ Ata ex

ɲatëgu ngwa ekwët ed ngwën el, do *Kërisët enjo maš owun ol Faba Kaxanu, and ko wëña olëngw or ex yo, gë or gapak or ex yo, gë panga ind ex yo. ²⁵ Gayikwa *Kërisët afo exo mun ebi bëñaxën ðek bërangoÿëra andexëm bën. ²⁶ Ata arangoÿëra afelatar ar këjo wëña an, ex ecës el. ²⁷ Enimin, Oñëgw Omënëk ok are rek:

«Ayël yël këjo owun ol gër beÿ ðek^o.»

Barikan and rek mëne gër beÿ ðek wun ko aɲ, aye nang këne mëne ax gi ex na gë Kaxanu ak, mëɲ ar yël këjo owun olo an. ²⁸ Do and ko wun *Kërisët gër beÿ ðek aɲ, ata mëɲ Asëñiŵ dëɲ kë yëlaya gër ar yël këjo mbëña ind beÿ ðek an, exo gixën Kaxanu ðek gër bela ðek.

²⁹ Kido ax gi bana mondako, ine doni rind bër kënebi buyind në end bër šësëk enj? Ineña kënebi buyixënënd angëmëne bësësëk bën ani kanind na gër ecës? ³⁰ Do biyi cëɲ, ineña këbo feceraxënënd ecës el apëxëd and ex yo? ³¹ Bëmaÿe, wëno key yo key wa ga fecerand ecës el. Barikan ga ke nëngandërand endewën enj këme yeyanaxënënd mondako ga bar këne ako gë *Yesu Kërisët, Axwën arebi an. ³² Angëmëne në end banjëlän band bela fo bami wërënd gë oŵacar ol gër Efes, ofëcak nde këmi šot na? Angëmëne bësëk bën ani kanind na gër ecës, dindëne ngwa ang futëk Oñëgw Omënëk ak:

«Yambërandëne do cebërandëne gayikwa ecan ašës këne šëse^P.»

³³ Ala kërenjun yifad na:

«Ebar ed gë bela bësëmbak el, këbi nëxenënd bër šenene bën.»

³⁴ Ata bakarëleɲun de onden oɲ do tebin emendëran el. Enimin, ang hi kën ak, bërëmar ano nang ex na Kaxanu. Enjun cëfënanaxën këme yeyanënd mondako.

End eman engašax enj

³⁵ Barikan ala kë wëka na: «Mondake wa këni xanind bësëk bën? Gë eman end fe këni bakawënd?» ³⁶ Ar kë yeyanënd mondako an, afëñirëx exo! Wëj wa er këy nedënd in, ax gi ex na nde ašës kë šësënd damana ex dıyaxën gašëxe? ³⁷ Do enjëlir enj këy nedënd enj, bamat enjëlir end bële, ba end enedä ecëxe, aÿ nedënd na gë aňamb. ³⁸ Ata Kaxanu kë rind enedä kala gë aňamb, ang këjo ŷandi ak, enedä kala gë aňamb andexëm. ³⁹ Bëbër gë onjën bën ani gi ex na gë eman emat: pit ex eman end

^o15.27 Calemoñëw 8.7

^P15.32 Esayi 22.13

bela eņ, pit ex eman end oŵacar eņ, pit ex eman end ošël eņ, do pit ex eman end oxan eņ. ⁴⁰ Beman bend gër orën exëna, bëte beman bend gër ebar exëna. Barikan enjaran end beman bend gër orën eņ, ax gi ex na andamat gë end beman bend gër ebar eņ. ⁴¹ Ax gi ex na nde eñan eņ gë oye orexëm ex, facañ in gë oye orexëm ex, do oŵal oņ oye orebën pit. Oŵal oņ dëņ afitar fitarëk oye ol: emal kala gë enjaran endexëm ex.

⁴² Awa mondako fo ex end ekani ed bësësëk eņ. Ala ar wëg bano gë eman end kë šësënd an, exo nëngëtaw gër ecës gë eman end din ax cës na. ⁴³ Ar wëg bano gë eman end enjaran këm an, exo nëngëtaw gër ecës, gë eman end gë enjaran. Ar wëg bano gë eman etitarak an, exo nëngëtaw gër ecës gë eman end gë ojaŵ.

⁴⁴ Gë eman end kënëbo wëg eņ, ošapar do gë oñas ex, ata ene nëngëtawëye gër ecës gë eman end angoc. Gayikako eman end gë ošapar do gë oñas exëna, bëte eman end gë angoc exëna. ⁴⁵ Mëņ rexënëk Oñëgw Omënëk ok: «Adam, ala ayanar ar bax liyand an, hi baxo gë eman end gë ošapar do gë oñas». Ar hik Adam ifelatar an, exo angoc and kë liyanënd an. ⁴⁶ Ar gë eman end gë ošapar do gë oñas an, hik ayanar an, ax gi ex na ar ex angoc an; ar ex angoc an bëtëguk. ⁴⁷ Ala ayanar ar ri këņo Kaxanu gë obar an, gër ebar xaniw ko. Ala axinëm an cëņ, gër orën xaniw ko. ⁴⁸ Ala ar ri këņo Kaxanu gë obar an, ang bela bër gër ebar ro ak hi ko. Ar gër orën an cëņ, ang bër gër orën ak hi ko. ⁴⁹ Do ang šot këne gër ola orebi eñaŵ end ar ri këņo Kaxanu gë obar ak, mondako fo këne šote eñaŵ end ar gër orën eņ.

⁵⁰ Bëmaÿe, ga re këme: oŵas ok do gë ošat oņ ax kor na ex dël gër owun or Kaxanu. Eman end kë šësënd eņ, ax kor na ex űat gër aniyand and din ir din. ⁵¹ Baxëtine mun nangën econëšon eņo: ašo dašëra na biyi dek gër ecës, barikan biyi dek këne nëngwëtaye gë beman bendebi ak. ⁵² Ang űandëk eņëpar ed angës ak, mondako fo kë űand enëngëtara ed bësëk el gë eman end din ax cës na eņ, and kë wëli ofarix or kereloņ ifelatar aņ, biyi dek këne nëngwëtaye. ⁵³ Eman end kë nemind eņ, afo ex nëngwëta eman end din ax nemi na, do eman end kë šësënd eņ, ex nëngwëta eman end din ax cës na.

⁵⁴ Eman end kë šësënd eņ, and kë šuđa eman end din ax cësënd na, do eman end kë šësënd eņ ex gi eman end din ax cës na, amëd aņo fo kë ĥata er rek Oñëgw Omënëk in:

«Dodo anëka xor këno ecës el,

ecës ax bo ex na⁵!

⁵⁵Do wëj ecës el,

feye ex panga indey' inj?

Feye ex anjif andey' anj^t?»

⁵⁶Anjif and ecës anj ex, eñëjënax erj. Do panga ind eñëjënax inj ex, acariya anj. ⁵⁷Barikan, cëkwanëjone Kaxanu ga yël këbo angora anj paß gë *Yesu Kërisët, Axwën arebi an!

⁵⁸Awa wën bëmaÿe bënd ke balënd mbanj bëjjo, kemin mbanj ang bebër ax têngërëbëtand na fo. Kemënayindën key yo key gër andiyen and Axwën ga nang kën ako mëne er kën riyenind in ax gi na gë ofëcak këm gër ebar ed bar kën gë Axwën an.

End amarënen erj

16 ¹End amarënen and kënëbi rëcaraxën okërecej od gër Yerusalem erj cëj, wën bëte barin dek ang fel këmëni bër gër Bamara band ebar ed Galasi ak. ²Yatir akey aÿanar and loxo, ala kala pitindëlexo kodî in, ang ex ojaw odexëm ak, do exo mëxwëta gër iciw indexëm. Këren cëni na me ñatëli en dixën amarënen andewën anj. ³And këme ñatëli anj, gë okayëta këni yëli bër kënëbi sana eni mëla oyël orewën gër Yerusalem bën. ⁴Angëmëne afo me ye wëno bëte, awa damana ibat këmi yed.

End odamana od Pol erj

⁵Anëngali këmün nëngali and këme sëfëra dek ebar ed Masedëwan anj (gayik aÿeli këme yëli, end bangol band gër ebar elo erj damana me ñataxënëli gër ndewën). ⁶Bamat bakey bandanjëm ke xeyëra gër ndewën. Ado ba na ke xuca amëd and gë aÿem anj, ene yëlëraxën sëlafana ir këme sëfaxënëx fëña iram in. ⁷Anjo axe ñandi ex na mun wat ang ar okucan fo: ayar këme yarënd me nëka monëka dëj na gër ndewën, angëmëne aÿa wä ko Axwën an.

⁸Barikan gër Efes cëj, fën këme bayi xali gë ofëna or Pejëtekot ol. ⁹Gayikwa Kaxanu fërëtën ke ebët eñangax, mo dinaxën andiyen atëm, ado ga yëmb këni bër ke wëreli bën.

¹⁰Do and ko ñatëli Timote anj, mëlayayino ang bayik axo yëdara na na gër ndewën. Gayikwa ang wëno ak këjjo riyeninënd Axwën an. ¹¹Awa ala kërejo yaf na de! Yëlërawëdëno sëlafana ir ko rixënëgu damana iyekax, xali gër ed hi këme ro, gayik ašëni šëni këmo wëno gë bëmaÿe bëjjo.

⁵15.54 Esayi 25.8

^t15.55 Ose 13.14

¹² End abaÿe Apolos eÿ cëÿ, bandanjëm xara këmo enun nëngali, mëÿ gë bëmaÿe bënd enga endexëm bëÿ. Barikan aÿo ñandi ex na pere exo ÿeli gërëgako. Aÿeli ko ÿeli, and ko šot amëd aÿ.

End bapela bapelatar eÿ

¹³ Awa wën, titinayin, kemënayin gër ekwëta, giyin bëfirik, kemin. ¹⁴ Diyindën er ex yo gë aÿana!

¹⁵ Bëmaÿe, apela aÿo këmun bašëлинд. Anang nang kën mëne Sëtefanas gë ekun edexëm el dek, exëni bëÿanar bërëwëk gër ebar ed Akayï bën. Do bën mbaÿ wë këni andiyen and edëcara ed bëwënek aÿ. ¹⁶ Wën bëte, mayindën olëngw or bela bër ang bën ol, do gë dek bër këni riyenind do këni sorond andamat bën.

¹⁷ Wëno mbaÿ nëngandëra ke ga nëngaw këne Sëtefanas, gë Forëتونatus do gë Akayos. Ga wat këmëni ata hi ke ang wën dek wat këmun fo. ¹⁸ Gayikwa emëkw edam el do gë edewën el ÿemën këni. Awa wën kamënin epëb ed bela bërako rako el.

¹⁹ Bër gër Bamara band gër ebar ed Asi bën dek, ašëma kënun šëmand. Akilas gë Përisil do gë bër Amara and gër iciw indebën bën dek, kënun šëmand mbaÿ gër oÿac or Axwën. ²⁰ Ašëma šëma kënun bëmaÿe bëÿ dek. Cëmarëxën andewën rewën aÿ do megarërayin emegar emënek, ang bër acël amat fo.

²¹ Wëno Pol ÿëgwëlik gë ataxan andam aÿ dëÿ ecëmar elo. ²² Ar aÿo ñan ex na Axwën an, katalenjo! «Maranata», mëne ngëÿ «Axwën an në eÿow exo!»

²³ Oyekax or Axwën *Yesu ol gil ex gë wën! ²⁴ Wën dek ñan këmun ga bar këne ako gë *Yesu Kërisët.